

ВАУ, ГУБЕРНАТОР!

Світ вчоргове відзначив Міжнародний день рідної мови. Ця дата запропонована ЮНЕСКО в 1999 році, щоб нагадувати про право на збереження і розвиток усіх мов на землі, і сприймається як день захисту мов, які опинилися перед загрозою утисків, переслідування або й знищення.

В Україні 2016 року про це згадала лише перша леді Марина Порошенко і присвятила події телеролик, у якому сказала про рівність і рідність мов усіх народів, які живуть у нашій державі. Це звучало правильно, але було неправдою. Бо в країні, яка зветься Україна, де 77,8 % громадян українці, а українську мову під час перепису 2001 року назвали рідною 67,5 % населення, цю державну за Конституцією і шановану на словах мову протягом усіх років незалежності зневажають, принижують і виживають зі свого єдиного рідного дому.

Мовна інтервенція = беззбройна окупація

Та про це не прийнято говорити. Про українську мову нині уникають згадувати взагалі відтоді, як у лютому 2014 року російська пропаганда звинуватила саме її (тобто скасування ВР дискримінаційного щодо державної української мови закону Ківалова/Колесніченка) у провокуванні захоплення Криму, а тимчасово всевладний тоді в Україні Турчинов, не підтримавши рішення ВР, продовжив тим самим ув'язнення мови в клітці “закону КаКа”. Вже й Путін зізнався, що анексія Криму готувалася давно, і привід для цього згодився би будь-який, і українофоб Колесніченко знайшов собі “русский мир” у Криму, і Ківалов принишк, щоб не втратити все, а українська мова у своїй Вітчизні якщо й не переслідувана, то гнана звідусіль. Тихо так, чемно, аби шуму не наробити.

І якщо, скажімо, за президентства Януковича це викликало протест, то тепер ніхто ані пари з уст. Хоча й побіжного погляду достатньо, аби зрозуміти: ситуація значно погіршилася. Порівняймо. За даними аналітичного огляду “Становище української мови в Україні в 2013 році”, кількість газет українською мовою знизилася тоді з 35 % до 30,2. У прайм-таймі восьми найрейтинговіших телеканалів частка російської мови перевищила 50 %, а української становила 31,8. Моніторинг шести найпопулярніших радіостанцій показав, що українські пісні займають лише 2,2 % (!) ефіру. Проведені в 29 містах обстеження кафе й ресторанів зафіксували українську вівіску в 46 %, меню українською в 49 і лише в 36 % обслуговування українськомовних клієнтів українською мовою. Щоправда, державною було надруковано 50 % книжок, але більшість з них – підручники. Тільки частка українськомовних журналів збільшилася з 12 до 18,5 %. Та прості арифметичні підрахунки показують, що російськомовний продукт при цьому не надто постраждав, становлячи 81,5 %.

У 2015 році, за даними моніторингу десяти українських телеканалів громадянським рухом “Відсіч”, тенденція не просто збереглась, а стала загрозливою. Протягом п'яти місяців (з початку червня до початку листопада) частка української мови в телеефірі

зменшилася з 28 до 23 %, тобто падала зі швидкістю 1 % за місяць. Протягом 17-годинного (з 7.00 до 24.00) перегляду в суботній вихідний 7 листопада 2015 року на чотирьох телеканалах “Інтер”, “Україна”, “1+1” і СТБ спостерігачі не знайшли жодної (!) чисто українськомовної передачі чи фільму. Лідерами з обсягів телепродукції російського виробництва стали телеканали “Інтер” (81 %), НТН (44 %) і “Україна” (30 %). Причому “Інтер” зухвало порушив законодавчі вимоги про обов’язкові 50 % української телепродукції в ефірі. Проте увага! за цей період кількість продукції російського виробництва впала з 29 до 19 %, а українського зросла з 33 до 51 %. “Це пов’язано з громадським тиском на телеканали і законом про захист інформаційного простору, який почав діяти з початку червня, йдеться у звіті за результатами моніторингу телеефіру. Проте українські телеканали і студії, які створюють фільми і передачі, замість збільшити обсяги українськомовної продукції, свідомо зменшують їх, нав’язуючи глядачам “українські” фільми про Росію, для Росії і російською мовою, а також сумнівної якості телешоу, де українською розмовляє лише один з багатьох ведучих або тільки голос за кадром. Обсяги двомовної продукції з тотальним домінуванням російської мови зросли за п’ять місяців на 9 %”.

Колись, у часи СРСР, холуйський шал російщення дійшов до того, що скрізь в Україні відзначали “праздник русской зимы”. Тепер навпаки: все, зняте тут, але російською мовою і найчастіше з російськими акторами, вперто називають українським продуктом, маскуючи під нього й суто російський товар. Тож 25-й рік своєї незалежності держава Україна зустріла тотально російськомовним новорічно-різдвяним телеефіром: дві години українських колядок у виконанні львів’ян Павла Табакова та Ірини Федішин і “Різдвяна історія” з Тіною Кароль на “1+1” виглядали чужоземними вкрапленнями. На українському телеекрані російською мандрують, російською готують, російською сміються, російською висміюють українську мову. Українською в телевізорі спілкуються хіба що дегенерати віталіки, дурнуваті хохли з-під Полтави та ще “западєнци”. І кілька ведучих – принципово. Більшість надають перевагу російській, переходячи на українську хіба щоб показати, що вміють і “на державной”.

Якось давно у програмі Шустера хтось порушив питання про неприйнятність у вітчизняних ефірах ведучих-іноземців, і Савік скипів: “Иностранцы работают на телевидении многих стран. Требование одно владение языком”. І затнувся, бо в повітрі завитало логічне питання: чому ж він за стільки років на українському телебаченні не спромігся вивчити українську? Проте студія толерантно промовчала. Як завжди в Україні. Ще б пак: у нашому телеефірі прийнято запопадливо переходити на російську, якщо там з’являється бодай один російськомовний гість. А тут ще й Савік господар.

А чия мова в інформаційному просторі того й влада. Не випадково ж так уперто наполягає на запровадженні в Україні російської мови як другої державної агресивна російська пропаганда і її “п’ята колона” тут, на нашій землі. Не випадково Путін і Ко постійно підмінюють поняття, видаючи 17,3 % росіян, які, за переписом 2001 року, мешкали в Україні, за понад 17 млн нашого населення. І не випадково Росія проголошує основною метою своєї зовнішньої політики захист “русских граждан и русского языка”, підкреслюючи, що її кордони пролягають там, де пролягають кордони російської мови. Й безупинно і, на жаль, безборонно розширює ці кордони на нашій суверенній території.

Зокрема, російську не узаконено в Україні як другу державну мову. Зате вона давно перша в українських ЗМІ, маскульті і сфері обслуговування, у бізнесі і, хоч як це алогічно і навіть злочинно нині, в армії та інших силових структурах. Їй справно прислужують у цьому мільйони щирих українських патріотів які, за словами нашого президента, російською мовою люблять Україну не менше, ніж українськомовні громадяни. Тільки розмовляти українською і називати українське українськими назвами не хочуть. Останнім часом практично всі журналісти, політики і найвищого рангу держслужбовці з президентом і прем'єром включно називають міських голів мерами, а призначених президентом голів обласних адміністрацій виключно “губернаторами”. Хоча губерній в Україні немає. Зате в Росії є. Це щоб народ звикав? “Вера, водка и язык” це ж такі духовні скрепи...

І куди подінешся, – це правда. І Путін це знає, використовуючи на повну. Дивно, що досі цього не розуміє наша влада. Настільки не розуміє, що Верховна Рада навіть не проголосувала (всього 152 голоси було “за”) за норму Закону “Про державну службу” про обов’язок посадових і службових осіб органів державної влади володіти українською мовою. А в нас же парламентсько-президентська республіка. Якою ж буде держава, якщо її парламент по-чужому і розмовляє, і думає, і в результаті й діє?

Писане кров’ю

Адже на кону не просто безпека країни, а, власне, її суверенітет. Мова один з його стовпів. Ця аксіома от уже й справді писана кров’ю. Кров’ю мільйонів загиблих у Другій світовій війні. Останніми роками багато сказано про прямі аналогії сучасної російської політики з політикою Гітлера напередодні Другої світової, коли “захист” фашистською Німеччиною німецькомовних громадян призвів до аншлюсу Австрії (де, до речі, на референдумі після німецького вторгнення 99,73 % австрійців проголосували за приєднання до Німеччини ну як тут не згадати про Крим?) і до анексії Судетської області Чехословаччини. І не виключено, що цю анексію чехи “проковтнули” не лише тому, що їх здали західні “союзники й гаранті” (схоже на наш Будапештський меморандум, правда?), а й тому, що свідомість громадян і влади ще не витравила з себе німецькомовної і колоніальної залежності. Хоча слід віддати належне: всуціль німецькомовна внаслідок тривалого перебування в складі Австро-Угорської імперії після Першої світової війни Чехія, прагнучи стати повноцінною державою, протягом 20 років фактично з нуля відновила чеську мову в усіх сферах життя.

А от створений 1948 року Ізраїль умів учитися на чужих помилках і не повівся ні на пропозиції зробити державною мовою арабську (20 % населення були арабами) або й російську (як співав Висоцький, “там на четверть наш народ”), ні навіть знайому для більшості євреїв ідиш, а підняв з двохтисячолітнього забуття іврит і зробив його найміцнішим цементом для будівництва держави і нації.

Так само дбає про національну самоідентифікацію Франція. Протягом 1970–1995-х рр. вона безперервно вдосконалювала мовне законодавство у протистоянні з навалом англомовної маскультури (там в уряді є навіть міністр культури і франкомовності). Тепер лише французька є мовою освіти і ЗМІ, праці, торгівлі та публічних послуг, і “будь-який

напис, оголошення, вивіска, нанесені або зроблені в громадських, публічних місцях чи в громадському транспорті і призначені інформувати населення” тільки французькою мовою. Законне місце рідній мові в державі й суспільстві забезпечили пільгове оподаткування і квоти для франкомовних кінофільмів, пісень, виконавців тощо, з одного боку, і штрафні санкції, тисячі перевірок і щорічний (до 15 вересня) урядовий звіт парламенту про стан французької мови з іншого.

Та насамперед це було зумовлено нетерпимістю моральних авторитетів нації до зневажання рідної мови представниками влади. “Потрібен закон, щоб контролювати збитки, завданні мові відповідальними особами, байдужими до неї, для яких вона тільки засіб меркантилізації, звертався до суспільства член Вищої ради французької мови Ів Берже. Коли В. Жискар д’Естен у 1974 році в день свого обрання президентом після подяк виборцям французькою мовою перейшов на англійську, сталося нечуване: він говорив мовою окупанта” (от і оцінка інавгураційної промови Петра Порошенка в 2014 році). Ів Берже вважав заміну французьких термінів англійськими, нав’язування англійської орфографії “видом гарячки, який загрожує французькій ідентичності. Ми в ситуації оточених і не розуміємо цього. Винні ми, бо зрікаємося, бо зло в нас, бо ми олаборанти”.

А Франція ж не була тоді в стані війни з Великою Британією, і французи не калічили і не гинули щодня від англійських або американських снарядів і куль. Просто їхню мову в усіх публічних сферах тіснила англійська, за якою стояли могутні Штати і Велика Британія. І французи оголосили їй війну, не боячись жодних звинувачень в обмеженості чи вузьколобому націоналізмі. Навпаки демонстрували національну самосвідомість і самоповагу всьому світові. Як, наприклад, 23 березня 2006 року, коли президент Франції Жак Ширак, а за ним міністри фінансів і закордонних справ Франції вийшли з зали саміту Євросоюзу на знак протесту проти виступу представника європейської федерації підприємців Unice, колишнього голови національної ради французьких підприємців Сеєра, який так розпочав свій виступ: “Я говоритиму англійською, мовою бізнесу”.

Хоча це ж було міжнародне зібрання. А щоб у парламентах або урядових структурах національних держав, та й федеративних, як-от у Росії, лунала недержавна мова, а тим більше мова окупанта уявити неможливо. А в Україні запросто. Кабмін, вихваляючись, що в ньому тільки один міністр не володіє англійською мовою, анітрохи не переймається, що української не знають значно більше. І не лише іноземці, яким, до речі, незнання державної мови не завадило отримати українське громадянство. Але щоб міністр внутрішніх справ ось уже два роки спілкувався виключно російською мовою – такої зневаги не стерпіла би жодна держава.

Руїна в головах

Але ж від парламенту й уряду найбільшою мірою залежить становище й розвиток державної мови та її роль у національному інформаційному просторі. Законодавча база з чіткою відповідальністю, суворо однозначність вимог до отримання громадянства і держслужби, всебічна багаторівнева освітня програма, гнучка і пільгова щодо справді національного й обов’язково україномовного продукту і жорстка щодо всього іншого

податкова політика, одне слово детально продумана і виписана державна стратегія деколонізації і українізації це те, без чого не відбудеться держава Україна. І ми мусимо це зробити, якщо не хочемо втратити її хоч би що воляли наші вороги.

Та наша найбільша біда в тому, що ці вороги не лише зовні, а в головах більшості з нас. Толерантних до краю, нерішучих, боязких, надто обережних або й просто байдужих. І через те мовне питання в нас завжди “не на часі”. А зараз ще й війна, не треба розбурхувати народ, не можна протиставляти українськомовних і російськомовних “російською вони люблять Україну не менше”... І ніхто ні слова що й війна через те, що ніхто чверть століття (!) не будував державу, не робив Україну українською, не ідентифікував національну свідомість.

Давно час усвідомити нарешті, хто ми є і ким повинні бути. Бо будувати свою державу без своєї мови неможливо. Та здійснити це здатні тільки люди, для яких “Україна понад усе!” не просто гасло, а принцип всього життя. На жаль, таких національно свідомих мало не лише у вітчизняній політиці, а й у всіх публічних сферах нашого буття. Адже мову слід не просто пропагувати слід пропагувати мовою. Справжньою, живою, багатою, модерною, красивою, розумною, успішною. Сім’я, дитсадок, школа, книжки, телевізор, радіо, преса, Інтернет, кіно, театр, увесь довшоколішній інформаційний простір ось наші мовні джерела. Та чим наповнюють наші голови наймасовіші з них, які завжди прийнято було вважати взірцями мовлення?

Та сучасне українське телебачення і радіо можуть бути хіба що прикладом того, як не треба говорити. І біда не лише в скоромовці, якою тріскоче ефір. Телевізійники змінили мову інтонаційно, перетворивши її на словоблуддя, бо як інакше назвати тексти без розділових знаків? Диктори й ведучі ліквідували синтаксис як частину мови й зухвало ігнорують коми, крапки і тире. Речення закінчуються тоді, коли закінчується рядок на суфлері. Тому новини такі: “Про це повідомляють у штабі АТО українські опорні пункти в Мар’їнці. Поливають вогнем” (5 канал); “Президент написав у Фейсбуці, що попросив залишитися Абромавичуса. Той пішов думати про Кононенка. Президент написав таке: “Кононенко...” “ (1+1); “В АТО відчутне загострення ОБСЄ. Вважає, що...” (ICTV); “У чоловіка зламана нога. Гвинтокрилом. Його відправили у Катманду” (UA : Перший); “Судно, яке везло людей, до кращого життя перекинулося в морі” (“Інтер”); “Українська сторона сподівається, що наші кораблі, захоплені Росією, внаслідок окупації Криму будуть повернені Україні” (Українське радіо).

Низка прикладів нескінченна. На наших очах мову контузять, калічать, розстрілюють. Кальки з російської, русизми, побудова речень за іншомовними лекалами, словапокручі, яким уже й визначення придумали “азіровка”. Неграмотне відмінювання... Політики “дякують народ” замість дякувати йому, “підводять підсумки” замість підбивати їх, “приймають участь” замість брати участь, “несуть відповідальність” замість відповідати. Та не дивуєшся, бо чуєш щодня: “ітак”, а не “тож”, “отже”, “таким чином”; “протікання вагітності”, а не “перебіг”; “біглий президент”, а не “президент-утікач”; “порох зволожився”, коли він відсирів; “у двох кілометрах від...”, хоча потрібно “за два кілометри” тощо аж занепадаєш від цього духом, хоч реклама втішає: це “упадок сил”. Ще б пак! Адже “Гройсман передав закон на підпис Порошенко” так ніби пані

Марина в нас президент, а не Петро Олексійович, бо це жіночі прізвища із закінченням на “-ко” не відмінюються в українській мові. Як, до речі, й числівники хоч із ними у мовників справи геть кепські. Тож, аби позбутися клопоту, перейшли на чужомовну модель і ще від Євро-2012 говорять не “дві тисячі дванадцятий рік”, а просто “двадцять дванадцять” тощо. Добре, хоч числівником залишили, бо ж могли зробити казна-що, як-от з прислівника...прикметник: “Вітер, що глушить усе, перетворює кожну атаку на зненацьку (!!!)” (ТСН, “1+1”).

Але ж мова робочий інструмент і політиків, і журналістів, і артистів, і педагогів, і... Про яку ж конкурентоспроможність у світі цих українських професійних середовищ може йтися, якщо їхній засіб праці такий занедбаний?

Саме таке ставлення до української в Україні. Найочевидніше це на телешоу. Наймерзенніше враження від тих, де є діти. Бо “найкращі фахівці” змушують українських дітей співати переважно неукраїнських пісень, декламувати лише неукраїнську поезію і грати неукраїнські вистави: адже українське, переконані режисери цих шоу, “не формат”. Невже хтось вірить, що з таким ставленням до свого і з таким “вихованням патріотизму” може стати успішною держава?

А вона ж має всі важелі впливу для того, аби змінити цю ситуацію. І змінює, але як? Точнісінько як політику й економіку. Тобто не переорієнтовується на своє, а змінює залежність від Росії на залежність від Євросоюзу або Штатів. На мові, як і на всьому іншому, це позначається катастрофічно. Симптоматично, що почалося це... з цукерок “Рошен”. Десь за рік чи два до Євромайдану менеджмент корпорації перевів маркування всієї продукції виключно на російську мову. Обурених українців заспокоїв власник “Рошена”, тоді ще звичайний політик Петро Порошенко: “Я був не в курсі, ми все виправимо”. І виправив. Назви цукерок почали писати лише... латиницею. Korivka, наприклад. Хіба ж комусь незрозуміло, коли там намальована корова?!

Однак нинішні держуправлінці говорять не лише про намальоване. А про що не завжди збагне й випускник вищої школи, не те що пересічний громадянин. “Дедлайн липень”, каже в інтерв’ю “УП” віце-прем’єр-міністр Зубко. Глава адміністрації українського президента Ложкін інтерв’ю тому ж інтернет-виданню дає російською, демонструючи при цьому глибоке знання англійської: “иностранный бэкграунд”, “рекрутинговые компании”, day-by-day, head hunters forward plan. Його заступник Шимків не поступається шефу, так щільно начиняючи відповіді “УП” англіцизмами (“стейкхолдери”, “рекрутинг”, “мейнстрим”, “превенція”, “синергія”), що “тренд”, “онлайн”, “менеджер”, “реанімація”, “комунікація”, “реструктуризація”, “дефолт” у цій же розмові сприймаються вже майже як рідні. Чужоземний вірус разом із “молодими обличчями” депутатами-грантоїдами проник і до Верховної Ради, і з її трибуни тепер часто звучать розумні слова “стендап”, “стріт-арт”, “блекаут”, “фактчекінг”. Добре, хоч Ірина Герашенко висловлюється “зрозуміліше”: “Кожному депутату нужно извиниться перед избирателями сказать “Sorry!”

Втім, ніхто ні перед ким не вибачається. І української не вчить. А навіщо? Інша річ англійська. Вона потрібна нашим можновладцям, як французька Вороб’янінову, щоб просити гроші. А що свій народ не розуміє то байдуже: їм же з ним державу не будувати.

Чи ж дивуватися після цього нашим ЗМІ, де місце питомо українських слів “брехня”, “цькування”, “божевілля”, “підміна”, “подія”, “акція”, “пристрій”, “повідомлення” і сотень інших чомусь зайняли “фейки”, “тролі”, “фрики”, “симулякри”, “флешмоби”, “гаджети”, “меседжі” (список безмежний). От і сушимо голову, як розшифрувати фразу: “Всього за тиждень продовження знаменитої франшизи про стріт-рейсерів обігнало відразу два блокбастери”, за що українську вишивку чи інше рукоділля обізвали “хендмейд” і чому майже всі виконавці й колективи, що змагалися за право представляти цього року Україну на Євробаченні, мають англійські назви? Звісно, хай називають себе як заманеться тільки до чого тут Україна?

Що тут скажеш? Хіба що “Вау!” адже так нині в Україні (до речі, в Росії ніхто) висловлюють свої емоції. Не ойкати ж, справді, це так старомодно.

Ця пошесть, як лавина, суне згори донизу. В центрі українського Хмельницького українських вивісок, у кращому разі, чверть. Решта російською, суржиком і повно латиницею. Причому дехто “європеїзується” одразу з російської як, скажімо, кафе *Besedka*, а дехто закономірно сумнівається в наших розумових здібностях і тому, спасибі, ще перекладає російською (!) суто, мабуть, європейське *Fit curves*: “Фитнес для женщин”. Бо ж українською курва є курва й ніяк інакше не перекладається.

Хоча будьмо справедливі: у цьому слові вся суть того, що відбувається зараз у мовному просторі України. І так триватиме доти, доки в ньому не буде місця для гідності, честі й самоповаги українського народу в Українській державі.

Світлана Кабачинська,
заслужений журналіст України, кавалер ордена княгині Ольги
III ступеня.